



Wpłynął do redakcji: 5.01.2025
Przyjęty do druku: 12.02.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.09>

Jakub PĘCZKOWICZ*, Krzysztof PIERŚCIŃSKI**

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ „SPORTOWCY W ŹRÓDLE ARCHIWALNYM”, KIELCE, 29 MAJA 2024 R.

Jak cytować [how to cite]: Pęczkowicz J., Pierściński K., *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Sportowcy w źródle archiwalnym”, Kielce, 29 maja 2024 r.*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 2, s. 165–171.

Projekt „Spotkania ze źródłem archiwalnym” to konferencje naukowe odbywające się co dwa miesiące od 2014 roku¹ w Archiwum Państwowym w Kielcach. W roli prelegentów występują historycy, nauczyciele, studenci, doktoranci i pasjonaci historii. Tematyka spotkań jest związana z ważnymi dla regionu rocznicami, zagadnieniami z różnych zakresów badań i okresów historycznych. Organizatorami tego projektu są Archiwum Państwowe w Kielcach oraz Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (UJK)².

W dniu 29 maja 2024 roku w siedzibie Archiwum Państwowego w Kielcach przy ul. Kusocińskiego 57 odbyła się kolejna konferencja z cyklu „Spotkań ze źródłem archiwalnym”. Tym razem motywem przewodnim zebrania entuzjastów historii był sport – spotkanie zatytułowano „Sportowcy w źródle archiwalnym”. Konferencję prowadzili dr Wiesława Rutkowska, dyrektor Archiwum Państwowego w Kielcach, oraz dr hab. Jerzy Gapys, prof. UJK, dyrektor Instytutu Historii UJK w Kielcach.

Zebraniu towarzyszyły dwie okolicznościowe wystawy: pierwsza autorstwa pracowników Archiwum Państwowego w Kielcach, pt. *Szybciej, wyżej, silniej. Dzieje sportu na Kielecczyźnie w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach*

* <https://orcid.org/0009-0008-0570-7562>; student historii, II rok II stopnia; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; e-mail: jakub.peczkowicz99@gmail.com (autor korespondencyjny)

** <https://orcid.org/0000-0001-7317-7067>; student historii, II rok II stopnia; Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; e-mail: kpierscinski5@gmail.com

¹ W pierwszym roku trwania projektu wydarzenia organizowane były co miesiąc.

² Koordynatorami projektu są: z ramienia Instytutu Historii UJK dr hab. Edyta Majcher-Ociesa, prof. UJK oraz reprezentujący Archiwum Państwowe w Kielcach Konrad Maj.

oraz druga przygotowana przez Annę Knajder-Sowę i Ewę Lewicką pt. *Z pasji do sportu* na bazie zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego w Kielcach.

Jako pierwsi wystąpili przedstawiciele Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie – dr hab. Teresa Drozdek-Małołepsza, prof. UJD, i prof. dr hab. Eligiusz Małołepszy. Referat nosił tytuł *Sportowcy w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, towarzyszyła mu również prezentacja multimedialna. Na wstępie prof. Małołepszy przekazał dyrektor Archiwum trzy egzemplarze czasopisma „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe”, w którym znalazło się sprawozdanie z jednej z poprzednich konferencji organizowanych w Archiwum Państwowym w Kielcach³. Następnie prelegent przeszedł do prezentacji swojego referatu i rozpoczął od przedstawienia podstawowych informacji nt. województwa wołyńskiego – podziału administracyjnego, struktury narodowościowej, demografii oraz wskaźnika urbanizacji. Ukraińcy stanowili 68,4% mieszkańców tego województwa, natomiast Polacy 16,6%. Rozmieszczenie przedstawicieli obu nacji nie było równomierne. Na przykład w powiecie kostopolskim, który od wschodu graniczył już z ZSRR, mieszało aż 21,9% ludności polskiej. Następnie prelegent zaprezentował infrastrukturę sportową na Wołyniu, która w latach trzydziestych XX wieku przeszła gruntowną modernizację. Sztandarym przykładem inwestycji na tym obszarze był otwarty w 1933 roku stadion im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łucku. Profesor podkreślił również mnogość stowarzyszeń sportowych w regionie, takich jak np. Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Strzelecki, Automobilklub Wołyński czy Aeroklub Wołyński. Kluby sportowe często funkcjonowały w obrębie mniejszości narodowych – Ukraińcy, Czesi czy Żydzi tworzyli własne drużyny. Niemniej istotne były okręgowe struktury związków sportowych, które umożliwiały prowadzenie rozgrywek na szczeblu lokalnym. Bardzo ważna była również kwestia kształcenia kadr, a więc np. instruktorów wychowania fizycznego i sportu, trenerów oraz sędziów poszczególnych konkurencji. Do najpopularniejszych ówczesnie dyscyplin sportowych na Wołyniu zaliczano m.in. piłkę nożną, boks, narciarstwo, lekkoatletykę czy szybownictwo. Zawodnicy i zespoły z Wołynia osiągnęli umiarkowane sukcesy w skali ogólnopolskiej: wołyńscy narciarze wzięli udział w mistrzostwach Polski w Zakopanem w 1935 roku, a piłkarski zespół Policijnego Klubu Sportowego (PKS) Łuck awansował do drugiej rundy baraży o awans do rozgrywek centralnych w 1938 roku. Godna odnotowania jest natomiast Szkoła Pilotów Szybowniczych w Sokolej Górze, w której szkolili się nie tylko piloci z całej Polski, ale również obywatele Brazylii, Bułgarii, Czechosłowacji, Holandii czy Stanów Zjed-

³ M. Nurkiewicz, *Sprawozdanie ze spotkania „Wołyń w źródle archiwalnym”*, Kielce, 29 września 2021 r., „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 165–170.

noczonych⁴. Na koniec przedstawiciel Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie zaprezentował Państwową Odznakę Sportową, którą otrzymał od Stanisława Sączka. Tę odznakę, bardzo popularną w okresie II Rzeczypospolitej, zdobył krewny Stanisława Sączka – Tadeusz Sączek w Konopiskach k. Częstochowy w 1937 roku.

Autorką następnego wystąpienia, zatytułowanego *PKS – policyjne kluby sportowe*, była Grażyna Szkonter, prezes Świętokrzyskiego Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 1939 r. w Kielcach. Referat połączony był z prezentacją multimedialną. W opinii prelegentki współczesna wiedza o działaniach policji w okresie międzywojennym – tworzeniu takich organizacji, jak Policyjny Dom Zdrowia, Rodzina Policyjna czy sportowych osiągnięciach policjantów – jest fragmentaryczna. Policja Państwowa w II RP została powołana do życia ustawą sejmową z dnia 24 lipca 1919 roku. Jednym z głównych czynników wymaganych przy podjęciu pracy w policji była sprawność fizyczna. Referentka zwróciła uwagę na słaby stan zdrowotny funkcjonariuszy policji. Za główne przyczyny takiej sytuacji prelegentka wskazała biedę i choroby, stanowiące konsekwencje zniszczeń I wojny światowej, a następnie wojny polsko-bolszewickiej. W tym aspekcie rola PKS okazała się znacząca. Różnego rodzaju policyjne organizacje sportowe zaczęły się rozwijać od 1924 roku. PKS upowszechniały różne dyscypliny sportowe, m.in. lekkoatletykę, szermierkę czy kolarstwo. Za kluczowe uznawano biegi oraz strzelectwo, w dalszej kolejności były umiejętności walki wręcz. We wszystkich klubach obowiązywała jednolita organizacja – statut, barwy klubowe oraz stroje sportowe zawodników. W 1931 roku istniały już 154 kluby, w których zrzeszonych było około 12 tys. członków. Warto też zaznaczyć, że w Warszawie istniała sekcja kobieca PKS. Problemem policyjnych klubów sportowych był brak profesjonalnej kadry trenerskiej. Szkoleniowcami zostawali z reguły zawodnicy prezentujący najwyższy poziom w swojej dyscyplinie, jak również trenerzy z lokalnych klubów sportowych. Policjanci zazwyczaj uprawiali kilka dyscyplin sportowych, czasem biorąc udział w zawodach ogólnopolskich⁵. Prelegentka podkreśliła również, że wśród polskich olimpijczyków można znaleźć kilku policjantów, m.in. reprezentującego Polskę na igrzyskach w Paryżu w 1924 roku zapaśnika Wacława Okulicz-Kozaryna czy występującego cztery lata później w Amsterdamie pięściarza Jana Górno. Natomiast na igrzyskach w Berlinie w 1936 roku

⁴ Więcej na temat wołyńskiego sportu w: E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020.

⁵ Zob. też: J. Jaroszewski, *Ruch sportowy w Policji Państwowej w województwie łódzkim w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 11–31; idem, *Ruch sportowy w Policji Państwowej w województwie łódzkim w latach 1919–1939*, Wydawnictwo Akademii Nauk Stosowanych w Koninie, Poznań – Konin 2024.

polska policja miała swoich reprezentantów kolejno w szermierce, boksie oraz rzucie oszczepem. Działalność policyjnych klubów sportowych w naturalny sposób przerwał wybuch II wojny światowej. W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) powrócono do tych tradycji, chociaż nie nawiązywano bezpośrednio do historii międzywojennej.

Po przerwie rozpoczęła się druga część konferencji, w której jako pierwszy wystąpił Krzysztof Pierściński, student Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wygłosił on referat pt. *Sportowcy „polscy” na igrzyskach olimpijskich w latach 1896–1920*. Na początku poruszony został problem określenia „polskości” osób żyjących na przełomie XIX i XX w. Prelegent zaznaczył, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Sprawy nie rozwiązują spisy powszechne państw zaborczych z tamtego okresu. W spisie rosyjskim z 1897 roku wnioski na temat narodowości wyciągano na podstawie pytań o wyznanie i język ojczysty. Natomiast w spisie austro-węgierskim z 1910 roku za wyznacznik przynależności narodowej uznano odpowiedź na pytanie o język używany w domu. Z kłopotem rozróżniania narodowości władze carskie zmagaly się też po powstaniu styczniowym w odniesieniu do osób żyjących na Ziemiach Zabrzanych, gdzie planowano wprowadzenie zakazu przejmowania majątków ziemskich przez Polaków. Jednak żeby taki zakaz efektywnie wprowadzić, potrzebne było stworzenie definicji „Polaka”. Kwestią problematyczną okazała się zasadność wiązania narodowości polskiej z wiarą katolicką. Kilku członków powstałej w tym celu komisji uznało, że nie wszyscy katolicy są Polakami. Ostatecznie jednak władze carskie uznały, że kwestia religijna jest ważnym czynnikiem wyróżniającym żywioł polski na terenie Ziem Zabrzanych. Następnie student przeszedł do prezentacji galerii postaci, których związki z Polską są mniej lub bardziej oczywiste. Osoby te pojawiają się w różnych publikacjach⁶, których autorzy np. na podstawie brzmienia nazwiska snują (czasami bezpodstawne) wnioski o pochodzeniu danego atlety. W literaturze przedmiotu pojawiają m.in.: Julian Michaux – pochodzący z Warszawy szermierz reprezentujący Rosję na igrzyskach w Paryżu w 1900 roku; William Henry – brytyjski pływak, mistrz olimpijski z Paryża w piłce wodnej; George Gaidzik – Amerykanin polskiego pochodzenia, brązowy medalista igrzysk w Londynie w 1908 roku w konkurencji skoków do wody; Frida

⁶ S. Polakiewicz, *Igrzyska VIII-mej olimpiady Paryż 1924 oraz dzieje olimpiizmu w zarysie*, Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów – Warszawa – Kraków 1926, s. 97–98; W. Gołębowski, J. Stroynowski, *Olimpijskie fanfary*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 1957, s. 222; M. Ordyłowski, *Polacy na igrzyskach olimpijskich przed I wojną światową*, [w:] *Młodsza Europa. Od średniowiecza do współczesności*, red. J. Jurkiewicz, R.M. Józefiak, W. Strzyżewski, Oficyna Wydawnicza UZ, Zielona Góra 2008, s. 491–497; R. Wryk, *Początki ruchu olimpijskiego w Polsce*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2012, s. 59–62; T. Wolsza, „Gdybyśmy pojechali, byłaby to kompromitacja patriotyzmu polskiego”. Absencja Polaków na olimpiadzie w Antwerpii w 1920 r., „Pamięć i Sprawiedliwość” 2021, nr 2 (38), s. 274–275.

Pietrzikowski – austriacka tenisistka, która była początkowo zgłoszona do olimpijskiego turnieju w 1908 roku; Joseph Kszyczewski – reprezentant USA w przeciąganiu liny na igrzyskach w Antwerpii w 1920 roku; Henry Szymanski – amerykański zapaśnik, który również wystąpił na zawodach w Belgii.

Następnym prelegentem był Jakub Pęczkowicz, również student Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, amator judo, który przygotował wystąpienie i prezentację multimedialną pt. *Kielecki olimpijczyk – Ireneusz Kiejda – w źródłach i wspomnieniach*. Referat dotyczył lokalnego sportowca, biorącego udział w igrzyskach w Seulu w 1988 roku w dyscyplinie judo. Swoje wystąpienie prelegent rozpoczął od przybliżenia historii startów polskich judoków na igrzyskach olimpijskich, jak również sylwetek postaci uczestniczących w imprezie w Seulu. Student zaznaczył, że zawody z 1988 roku były wyjątkowe z dwóch powodów. Pierwszym z nich był fakt, że reprezentacja Japonii pierwszy raz w historii zajęła dopiero trzecie miejsce w tabeli medalowej judo, plasując się za Koreą Południową i Polską. Po drugie, podczas samych igrzysk również po raz pierwszy w historii umożliwiono start w judo kobietom (choć w formie zawodów demonstracyjnych). Następnie referent opisał obiekty sportowe, na których odbywały się walki, tj. halę Olympic Gymnastics Arena oraz Jangchung Arena. Prelegent zrelacjonował również nastawienie kibiców, pochodzących głównie z Korei Południowej oraz Japonii, którzy mieli dopingować swoich zawodników w sposób niesportowy, wywierając presję na niektóre werdykty sędziowskie. Za przykład takiej walki może posłużyć finał pomiędzy Lee Kyung-Keunem i Januszem Pawłowskim, gdzie pomimo dobrego występu Polaka decyzją sędziów wygrał Koreańczyk. Następnie prelegent przeszedł do głównego wątku, czyli postaci Ireneusza Kiejdy. Przybliżył życiorys sportowca, początki kariery, przyczyny uprawiania judo, sukcesy pana Kiejdy na arenie krajowej oraz przenosiny z Legii Kielce do Wisły Kraków. Prelegent przedstawił przebieg samych igrzysk z perspektywy zawodnika: przygotowania do nich, jedną walkę stoczoną przez Polaka w Seulu oraz dalsze losy kieleckiego olimpijczyka. Dość krótka acz intensywna historia zawodnicza Ireneusza Kiejdy przyniosła mu liczne osiągnięcia – medale zdobyte na Mistrzostwach Polski w latach 1986–1990 czy tytuł najlepszego zawodnika na Międzynarodowym Turnieju Warszawskim z 1987 roku. Kariera zawodnicza bohatera referatu przypadła na złoty okres polskiego judo. Zawodnicy osiągalni najlepsze wyniki, a równolegle prowadzono cenne badania z zakresu m.in. biomechaniki⁷. Prelegent przedstawił również szerzej temat przygotowań do igrzysk, podczas których polscy zawodnicy spędzili łącznie sześć tygodni na dwóch zgrupowaniach w Japonii. W trakcie obozów przygotowawczych obowiązywało skoszarowanie, a same treningi oparte były

⁷ Więcej na ten temat: W.S. Erdmann, R. Zieniawa, *Biomechanika judo*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu, Gdańsk 2012.

na ciągłych sparingach z Japończykami. Każdą wolną chwilę, ze względu na wysoką intensywność treningów, przeznaczano na odpoczynek. Referent nadmieniał, że polscy zawodnicy judo byli jedynymi obecnymi zarówno podczas ceremonii otwarcia, jak i zakończenia igrzysk.

Ostatnim wystąpieniem spotkania był referat i prezentacja multimedialna pt. *O sporcie i sportowcach w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach – wybrane przykłady* autorstwa Pauliny Kalety reprezentującej Archiwum Państwowe w Kielcach. Występ rozpoczęła od przybliżenia historii udziału polskiej reprezentacji w igrzyskach olimpijskich oraz uzyskania pierwszych medali – na letnich igrzyskach w 1924 oraz na zimowych igrzyskach w 1956 roku. Kontynuując historię polskich osiągnięć, autorka referatu podała informację o tym, że do tychczas na igrzyskach olimpijskich wystąpiło 3012 polskich sportowców, którzy łącznie zdobyli 321 medali: 79 złotych, 96 srebrnych oraz 146 brązowych. Następnie prelegentka przedstawiła kulisy braku uczestnictwa reprezentacji Polski na igrzyskach olimpijskich w Antwerpii w 1920 roku, kiedy to Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich przygotował specjalne broszury mające wytłumaczyć społeczeństwu, czym są igrzyska i czy Rzeczpospolita powinna brać w nich udział. Wydarzenie przedstawiono nie tylko w kontekście rywalizacji sportowej, ale również starcia w kategoriach artystycznych, tj. literatury, muzyki, malarstwa czy rzeźby. Udział w igrzyskach wiązał się również z dużymi kosztami, w których partycypować miało, oprócz budżetu państwa, również społeczeństwo. Wydatek całkowity szacowano na 7 mln marek polskich, z czego rząd był w stanie pokryć tylko 3 mln. Ponadto prelegentka przedstawiła materiały archiwalne z lat 1920–1980, dotyczące m.in. kieleckich zawodników i klubów (np. Błękitni Kielce). Zaprezentowała fotografie olimpijczyków, rozmieszczenie obiektów sportowych, wykresy prezentujące rezultaty poszczególnych krajów w konkurencjach, takich jak boks, podnoszenie ciężarów czy lekkoatletyka. Jako przykład źródła archiwalnego zaprezentowanego przez referentkę można podać rozporządzenie Rady Wojewódzkiej Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej. Przedstawiono również przyczyny i sposoby obserwowania potencjalnych reprezentantów Polski w poszczególnych dyscyplinach oraz tabele dotyczące stanu przygotowań czy monitorowania sytuacji międzynarodowej podczas trwania igrzysk olimpijskich. Prelegentka zaprezentowała również dokumenty wytworzone przez miasto Kielce oraz Urząd Wojewódzki dotyczące prób organizowania środków finansowych z obszaru województwa kieleckiego na potrzeby udziału w igrzyskach olimpijskich. Planowano to osiągnąć poprzez inicjatywy społeczne oraz tzw. materiały propagandowe, mające promować ideę sportu oraz samych igrzysk poprzez sprzedaż znaczków czy żetonów olimpijskich.

Po przedstawieniu wszystkich referatów odbyła się dyskusja. W jej trakcie poruszono np. kwestię przynależności sportowców do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Głos zabrali również prof. dr hab. Eligiusz Małolepszy oraz

Paulina Kaleta. Odpowiadali oni na pytanie o metody finansowania sportu zarówno w II Rzeczypospolitej (głównie w kontekście województwa wołyńskiego), jak i w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Po dyskusji organizatorzy, dr Wiesława Rutkowska, dyrektor Archiwum Państwowego w Kielcach, oraz dr hab. Jerzy Gapys, prof. UJK, dyrektor Instytutu Historii UJK w Kielcach, dokonali uroczystego zakończenia obrad.

Bibliografia

- Erdmann W.S., Zieniawa R., *Biomechanika judo*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu, Gdańsk 2012.
- Gołębiowski W., Stroynowski J., *Olimpijskie fanfary*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 1957.
- Jaroszewski J., *Ruch sportowy w Policji Państwowej w województwie łódzkim w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 11–31; <https://doi.org/10.16926/sit.2022.01.01>.
- Jaroszewski J., *Ruch sportowy w Policji Państwowej w województwie łódzkim w latach 1919–1939*, Wydawnictwo Akademii Nauk Stosowanych w Koninie, Poznań – Konin 2024.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020.
- Nurkiewicz M., *Sprawozdanie ze spotkania „Wołyń w źródle archiwalnym”, Kielce, 29 września 2021 r.*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 165–170; <https://doi.org/10.16926/sit.2021.04.33>.
- Ordyłowski M., *Polacy na igrzyskach olimpijskich przed I wojną światową*, [w:] *Młodsza Europa. Od średniowiecza do współczesności*, red. J. Jurkiewicz, R.M. Józefiak, W. Strzyżewski, Oficyna Wydawnicza UZ, Zielona Góra 2008, s. 491–497.
- Polakiewicz S., *Igrzyska VIII-mej olimpiady Paryż 1924 oraz dzieje olimpizmu w zarysie*, Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów – Warszawa – Kraków 1926.
- Wolsza T., *„Gdybyśmy pojechali, byłaby to kompromitacja patriotyzmu polskiego”. Absencja Polaków na olimpiadzie w Antwerpii w 1920 r.*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2021, nr 2 (38), s. 274–297; <https://doi.org/10.48261/pis213816>.
- Wryk R., *Początki ruchu olimpijskiego w Polsce*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2012.